

**Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»
Кафедра загальноекономічної підготовки**

**Методичні рекомендації
з організації самостійної роботи з дисципліни
«Психологія»**

для здобувачів початкового рівня (короткий цикл) вищої освіти

Спеціальність – 071 Облік і оподаткування

Галузь знань – 07 Управління та адміністрування

Херсон – 2020

УДК 378. 147:37 0153

Методичні рекомендації з організації самостійної роботи з дисципліни «Психологія» для здобувачів початкового рівня (короткий цикл) вищої освіти. Спеціальність – 071 Облік і оподаткування. Галузь знань – 07 Управління та адміністрування. – Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2020. - 49 с.

Укладачі: старший викладач Виноградова Т.І.

Рецензенти: к.пед.н., доцент кафедри спеціальних та професійних дисциплін Херсонського факультету Одеського університету внутрішніх справ Великий В.М.

Схвалено на засіданні кафедри загальноєкономічної підготовки протокол № 1 від "27" серпня 2020 рік.

«Методичні рекомендації» розроблені з наміром надати методичну допомогу студентам при вивченні предмету «Психологія». Передбачається, що робота майбутніх фахівців з «Методичними рекомендаціями» буде гармонійно поєднуватись з самоосвітою, активною навчально – пізнавальною діяльністю на лекційних та семінарсько – практичних заняттях, виконанням творчих завдань і самостійною роботою в позанавчальний час.

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	5
Мета і завдання дисципліни	6
Види самостійної роботи	6
Теми, винесені на самостійне вивчення	7
Порядок зарахування роботи	8
Теми самостійних досліджень	9
Методичні рекомендації до самостійного виконання завдань	11
Методологічні основи психології	11
Тема 1. Психологія і педагогіка в комплексі наук про людину	12
Тема 2. Методи психолого-педагогічних досліджень.	14
Тема 3. Психіка як продукт роботи мозку і її розвиток у філогенезі	14
Тема 4. Свідомість як вищий ступінь розвитку психіки	15
Психологія особистості	17
Тема 1. Особливості розвитку та формування особистості. Психологічна структура особистості. Біологічне і соціальне у структурі особистості.	18
Психічні процеси, властивості і стани у структурі особистості	
Тема 1. Відчуття та сприймання (сприйняття).	18
Тема 2. Увага як форма психічної діяльності.	20
Тема 3. Пам'ять і мислення.	21
Тема 4. Уява.	23
Тема 5. Темперамент та характер.	25
Тема 6. Здібності.	26
Тема 7. Мова і мовлення.	28
Тема 8. Воля та вольові дії у структурі особистості.	29
Тема 9. Психічні стани особистості.	31
Людина у спілкуванні і діяльності	
Тема 1. Виховання особистості в колективі	32

Тема 2. Психологія спілкування.	34
Тема 3. Діяльність.	35
Прикладні аспекти психології	37
Тема 1. Основи конфліктології.	37
Тема 2. Психологія ділового спілкування	38
Тема 3. Психологія переговорів	40
Тема 4. Формування сприятливого психологічного клімату в колективі	42
Тема 5. Імідж організації	43
Тема 6. Професійна етика фахівця та основи його професійної діяльності	45
Теми рефератів	47
Рекомендовані джерела інформації	48
Джерела для поглибленого вивчення дисципліни	49

ВСТУП

Теперішнього часу в Україні згідно із "Законом про вищу освіту" розгортається гуманізація та гуманітаризація освітнього процесу у вищій аграрній школі. В аграрних вищих навчальних закладах широко впроваджується вивчення студентами дисциплін гуманітарної спрямованості таких як "Основи психології та педагогіки", "Психологія менеджменту", "Етика ділового спілкування", "Конфліктологія", "Психологія трудових відносин" та ін.

Курс "Психологія", який є базовим для вивчення інших дисциплін психолого-педагогічної спрямованості, передбачає оволодіння майбутніми фахівцями-аграріями системою психолого-педагогічних знань та умінь, необхідних у майбутній професійній діяльності, і має на меті засвоєння не лише знань, а й способів самостійного оволодіння вміннями і навичками професійного самовдосконалення. Тому при вивченні дисципліни особлива увага приділяється саме самостійній роботі студентів, адже в житті саме самостійність є тим мірилом, за яким інші оцінюють ділові якості людини, саме ті навички самоосвіти та мотивацію, які сформувала самостійна робота, будуть допомагати сьогоднішньому студенту у його подальшому житті.

Серед видів самостійної роботи виокремлюють: самостійне вивчення окремих тем, самостійне вирішення завдань та проблемних ситуацій, проведення досліджень, реферування, самодіагностування індивідуальних психологічних особливостей, робота з джерелами інформації та ін.

"Методичні рекомендації до організації самостійної роботи з "Психології" виконують роль "керівництва до дії" у самонавчанні і самовдосконаленні. Їх основне призначення – методична допомога студентам у вивченні навчальної дисципліни та оволодінні вміннями самонавчання і самовдосконалення.

I. МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ "ПСИХОЛОГІЯ":

- усвідомити сутність механізмів психологічних явищ, процесів, станів, властивостей особистості, соціальної групи;
- навчитись аналізувати психолого-педагогічні явища та процеси у колективі підприємств, фірм, установ, передбачати їх розвиток цих явищ;
- здобути вміння використання психолого-педагогічних знань у різних життєвих ситуаціях, професійній діяльності, безпосередньому спілкуванні з людьми, при вирішенні сімейних проблем;
- оволодіти навичками педагога-вихователя у трудовому колективі, сім'ї.

II. ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Теперішнього часу самостійній роботі студента відводиться велика роль, адже вона є засобом активізації пізнавальної діяльності та розвитку мислення, дає змогу розширити та поглибити знання з дисципліни, що вивчається, сприяє більш глибокому засвоєнню студентами дисциплін, які є базовими для фахівців-аграріїв.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, регламентується навчальним планом (робочим навчальним планом) і повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу, відведеного для вивчення конкретної навчальної дисципліни.

Зміст самостійної роботи студента визначається:

- навчальною програмою дисципліни;
- методичними матеріалами та вказівками;
- завданнями викладача.

Для самостійної роботи студенту рекомендуються підручники, навчальні та методичні посібники, програми, практикуми, комп'ютерні діагностичні засоби, відповідна наукова та фахова монографічна, науково-популярна і періодична література.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, вноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять.

Студентам пропонуються наступні види самостійної роботи:

- домашні завдання для самостійного засвоєння теоретичного матеріалу;
- письмові роботи тренувального і контролюючого характеру;
- підготовка до семінарсько-практичних занять;
- складання і розв'язування вправ;
- підготовка реферату;
- самостійні дослідження та ін.

III. ТЕМИ (АБО ПИТАННЯ), ВИНЕСЕНІ НА САМОСТІЙНЕ ВИВЧЕННЯ:

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ

- Тема 1. Психологія і педагогіка в комплексі наук про людину.
- Тема 2. Методи психолого-педагогічних досліджень.
- Тема 3. Психіка як продукт роботи мозку і її розвиток у філогенезі.
- Тема 4. Свідомість як вищий ступінь розвитку психіки.

ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

- Тема 1. Особливості розвитку та формування особистості.
- Тема 2. Психологічна структура особистості. Біологічне і соціальне у структурі особистості.

ПСИХІЧНІ ПРОЦЕСИ, ВЛАСТИВОСТІ І СТАНИ У СТРУКТУРІ ОСОБИСТОСТІ

- Тема 1. Відчуття та сприймання.
- Тема 2. Увага як форма психічної діяльності людини.
- Тема 3. Пам'ять і мислення.
- Тема 4. Уява.
- Тема 5. Темперамент і характер.
- Тема 6. Здібності.
- Тема 7. Мова і мовлення.
- Тема 8. Воля та вольові дії у структурі особистості.
- Тема 9. Психічні стани особистості.

ЛЮДИНА У СПІЛКУВАННІ І ДІЯЛЬНОСТІ

- Тема 1. Психологія спілкування.
- Тема 2. Діяльність.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЇ

- Тема 1. Основи конфліктології.
- Тема 2. Психологія ділового спілкування.
- Тема 3. Психологія переговорів.
- Тема 4. Формування сприятливого психологічного клімату в колективі.
- Тема 5. Імідж організації і особистості.
- Тема 6. Основи психології управління.
- Тема 7. Професійна етика фахівця – аграрія та основи його професійної діяльності.

За результатами вивчення тем, винесених на самостійне опрацювання, студент готує звітну роботу та реферат.

Оптимальний склад та структура звітної роботи студента за результатами самостійного вивчення тем:

1. Титульний аркуш.

2. Зміст.
3. Розділ I (короткий конспект тем).
4. Розділ II (виконання завдань та проблемних ситуацій).
5. Список використаних джерел.
6. Додатки (матеріали опрацювання інформації).

Обсяг роботи 12-15 сторінок **рукописного тексту** (без урахування 1, 2, 5 пункту).

Текст реферату можна друкувати шрифтом Times New Roman, 14пт, вирівнювання за шириною.

Інтервал – 1,5; поля зверху, знизу; праворуч – 20 мм; ліворуч – 30 мм.

В кінці роботи надається бібліографічний список використаної літератури, складений згідно з вимогами.

В розділі II роботи слід робити посилання на додатки.

До роботи додається реферат, який повинен мати 10-15 сторінок рукописного тексту.

Титульний аркуш заповнюється у відповідності до зразка:

<p>ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО - ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ</p> <p>Факультет _____ Кафедра загально-економічної підготовки</p> <p>ПІДСУМКОВА РОБОТА ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ “Психологія”</p> <p>Виконав: Студент (ка) _____ _____ факультет, курс, група Дата _____ Особистий підпис студента _____</p> <p style="text-align: center;">Херсон – 20__</p>

IV. ПОРЯДОК ЗАРАХУВАННЯ РОБОТИ

Студент має подати звітну письмову роботу та реферат на перевірку викладачу за два тижні до початку сесії. Викладач перевіряє роботу і оцінює її з урахуванням повноти і точності розкриття тем та виконання практичних завдань:

- зараховано (50% матеріалу викладено без помилок і 50% практичних завдань виконано правильно);
- не зараховано (виконано менше 50% практичних завдань і менше 50% - матеріалу викладено правильно або в роботі допущені помилки).

V. ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Самостійне здобуття знань. Способи самовдосконалення особистості.
2. Харизматичні особистості. Міф чи реальність?
3. Дослідження особистостей із сильною волею. Добре це чи погано для них та решти людей? Проаналізуйте діяльність життя літературних і реальних персонажів.
4. Проведіть дослідження (спостереження) вищих тварин (собак або котів) на наявність чотирьох основних типів нервової системи. Чи справді, як вважав І.П.Павлов, люди і вищі тварини наділені аналогічними темпераментами?
5. Проаналізуйте історичну і художню літературу та з'ясуйте як психічний стан (дух війська) впливав на перебіг відомих історичних битв. Які факти, події, явища були “каталізаторами” цих психічних станів?
6. На основі першоджерел, власних спостережень, опитування дослідіть “магічне” число Міллера (7 ± 2): чи воно проявляється лише у психічних процесах уваги та сприйняття, чи є визначальним в управлінні людьми, у “конструкції” всесвіту (7 дні у тижні, 7 нот, 7 кольорів райдуги) тощо?
7. Порівняйте результати обстеження за тестами здібностей і проєктивними тестами, які вимірюють ту саму психічну якість (наприклад, здатність до лідерства), і обґрунтуйте свої міркування щодо надійності (точності) цих тестів.
8. Дослідіть психологічний феномен поширення чуток. Що впливає на цей феномен: нестача інформації, очікування бажаної інформації, психологічна установка, “криве дзеркало” сприйняття чи щось інше?
9. Запропонуйте психологічну концепцію реклами, (сільськогосподарської продукції, Вашого факультету, діяльності громадської організації тощо).
10. Проведіть дослідження на тему: “Соціальні та особистісні механізми асоціальної поведінки”.
11. Проведіть дослідження на тему: “Організаційні форми навчання в Україні та західних державах (США, Великобританія, ФРН): "Порівняльний аналіз".
12. Проведіть дослідження на предмет вивчення ефективності індивідуального та індивідуально-групового навчання. Які з цих методик і якою мірою можна впровадити у загальноосвітню і вищу школу?
13. Проведіть дослідження на тему: “Реалізація принципу виховуючого навчання через особистість викладача. Ставлення студентів до викладача та його предмету залежно від інтелектуального, морального та естетичного іміджу викладача”. Використайте при цьому власні спостереження, наукові та художні першоджерела.
14. Чи існує взаємозв'язок між згуртованістю та академічного успішністю в студентській групі? Використайте для дослідження першоджерела, психологічні та соціологічні тести, опитування.
15. Розкрийте ефекти сприймання людьми одне одного в процесі спілкування та їх вплив на ефективність міжособистісної взаємодії.

16. Поясніть, чому студент, який вчить матеріал тільки для того, щоб здати іспит, швидко його забуває. Обґрунтуйте психологічно свою відповідь.
17. Соціально-психологічні засоби впливу людей одне на одного в процесі спілкування.
18. Поясніть, чому спрямованість є провідним компонентом у структурі особистості.
19. Розкрийте роль невербальної комунікації в процесі спілкування.
20. Використовуючи психологічні та педагогічні знання, обґрунтуйте своє розуміння висловлювання Д.Писарева: "Заохочувати набагато складніше, ніж примушувати".
21. Розкрийте сутність принципу зв'язку виховання з життям і практикою, використовуючи власний досвід.
22. Використовуючи психологічні і педагогічні знання, обґрунтуйте своє розуміння висловлювання В.Теккеря: "Посійте вчинок і ви пожнете звичку, посійте звичку і ви пожнете характер, посійте характер і ви пожнете долю".
23. Використовуючи психологічні і педагогічні знання, обґрунтуйте своє розуміння висловлювання Л.Толстого: "Знання тільки тоді є знанням, коли воно здобує зусиллями своєї думки, а не однією пам'яттю".
24. Розкрийте сутність виховного принципу єдності поваги і розумної вимогливості до особистості, використовуючи власний досвід.
25. Розкрийте можливості розвитку самосвідомості людини.

VI. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 1. Психологія в комплексі наук про людину

Предмети досліджень наук педагогіки і психології. Головні напрями сучасної психології. Головні галузі сучасної психології. Основні категорії психології. Методи дослідження психології. Основні завдання психології на сучасному етапі.

Запитання для самоконтролю

1. Що є предметом психології? Які основні групи психічних явищ вивчає психологія?
2. Чим пояснити факт виникнення уявлень про “душу”? В чому полягала необхідність вичленення цього феномена первісною людиною?
3. Які основні тенденції можна спостерігати в еволюції науки про “душу”?
4. Коли і на якій підставі психологія стала самостійною наукою?
5. Які суперечності у розумінні природи психіки стали причиною виділення окремих напрямів і шкіл у психології кінця XIX – початку XX ст.?
6. Що таке метод наукового дослідження? Які методи належать до групи головних та додаткових?
7. Розкрийте зміст та логіку психологічного експерименту.
8. Охарактеризуйте дослідницьку цінність та обмеженість тестових методик. Сформулюйте вимоги до побудови тестів.

Завдання та проблемні ситуації

Чим принципово відрізняється підхід до вивчення і пояснення психічних явищ представників біхевіоризму, психоаналізу, гештальтпсихології, когнітивної та гуманістичної психології?

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергєєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасєка. – К. :Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В.Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.

8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. – Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К.: Алерта, 2013. – 758 с.
15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 2. Методи психолого-педагогічних досліджень

Проблема методу дослідження в психології. Принципи побудови психологічних досліджень. Структура психологічних методів. Етичні вимоги до них Надійність і валідність психологічних тестів. Характеристика методів дослідження особистості і соціальної групи. Розвиток і удосконалення методів дослідження в сучасних науках про людину.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке метод наукового дослідження?
2. В чому суть проблеми методу дослідження в психології?
3. Якими є вимоги до застосування методу спостереження?
4. Чим відрізняються методи бесіди, анкетування, інтерв'ю та ін.?
5. Чи завжди результати тестів інтелекту є об'єктивними?
6. Якщо потрібно вивчити риси особистості людини, якими б методами ви скористалися перш за все. Чому?
7. Які б ви застосували методи, досліджуючи особистість?

8. Що для з'ясування сутності психічних явищ дає кількісний та якісний аналіз результатів дослідження?

Завдання та проблемні ситуації

1. Чи завжди застосування методів дослідження повинно ґрунтуватися на певних принципах?
2. У чому полягає коректність тлумачення результатів, отриманих внаслідок застосування тестів?
3. Які величини необхідно визначати при кількісній обробці даних дослідження і що вони характеризують?

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергєєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасєка. – К. :Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В.Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.
8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. –Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с

18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.

Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 3. Психіка як продукт роботи мозку і її розвиток у філогенезі

Поняття про психіку. Виникнення психіки. Механізми психіки людини та їх розвиток. Розвиток психіки у філогенезі (тропізм, стадія сенсорної психіки, стадія перцептивної психіки, стадія інтелекту). Особливості будови мозку людини. Психіка, сигнальні системи, поведінка людини. Психіка і вища нервова діяльність.

Запитання для самоконтролю

1. Чому здатність до відображення є атрибутом живої матерії?
2. Що таке психіка і чим вона характеризується?
3. У чому полягає суть сигнальної ролі психіки?
4. Якою є послідовність етапів розвитку нервової системи?
5. Якою є послідовність етапів розвитку психіки?
6. Перша і друга сигнальні системи як регулятори психічних явищ.
7. Як пов'язані розвиток психіки з середовищем та умовами життя?

Завдання та проблемні ситуації

1. У чому полягає якісна відмінність інтелектуальних форм поведінки вищих тварин і людини?
2. Чому павук, посаджений у банку разом з мухою, не “впізнає” її, навіть коли він голодний, тоді як за звичних умов умисно ловить мух у павутиння і поїдає їх?

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергеєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К.: Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К.: ЦУЛ, 2018. – 388 с.
8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.

9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. – Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К.: Алерта, 2013. – 758 с.
15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 4. Свідомість як вищий ступінь розвитку психіки

Психіка і свідомість. Свідомість як вищий ступінь розвитку психіки. Передумови виникнення свідомості. Історичний розвиток людської свідомості. Самосвідомість як вершина розвитку свідомості. Поняття про свідоме, несвідоме, надсвідоме.

Запитання для самоконтролю

1. Яка роль праці у виникненні людської свідомості?
2. Яка роль мови в розвитку людської свідомості?
3. Які ознаки людської свідомості? Що таке несвідоме?
4. Якими є умови розвитку людської свідомості?
5. Назвіть чотири найважливіші характеристики свідомості.
6. Що спільне і відмінне у психічній діяльності тварини і людини?
7. Як пов'язані розвиток психіки з середовищем та умовами життя?

Завдання та проблемні ситуації

1. Чому обмін сигналами, що має місце у тварин, не може ототожнюватися з мовою людини?
2. Чому складну поведінку бджіл не можна назвати працею?

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.

2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
  3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
  4. Вікова психологія / Оксана Сергєєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К.: Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
  5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
  6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
  7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К.: ЦУЛ, 2018. – 388 с.
  8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
  9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. – Тернопіль: [б. в.], 2016. – 35 с.
  10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
  11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
  12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
  13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
  14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К.: Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

Тема 1. Особливості розвитку та формування особистості

Поняття про особистість і її структуру. Виховання як особливий фактор впливу на розвиток особистості. Роль активності особистості у своєму розвитку. Фактори впливу на розвиток та формування особистості: зовнішні, внутрішні; макрофактори, мезофактори, мікрофактори.

Запитання для самоконтролю

1. Якими є головні ознаки особистості?
2. Психологічний і педагогічний підходи до формування особистості.
3. Розумове і трудове виховання особистості, їхній взаємозв'язок.
4. Що є джерелом і рушійною силою розвитку особистості?
5. Які чинники зумовлюють психологічний розвиток особистості?
6. Чи можна прискорити психічний розвиток особистості?
7. У чому виявляється суспільна сутність особистості? Що в особистості зумовлене її біологічною природою?

Завдання та проблемні ситуації

1. За якими зовнішніми виявами особистості можна судити про рівень її розвитку та суспільну свідомість?
2. Як можна психологічно обґрунтувати твердження, що інтерес постає водночас і як важливий мотив навчання і як засіб підвищення його ефективності?
3. Як, аналізуючи потреби особистості, можна дійти висновку про рівень її індивідуальної та суспільної свідомості?
4. Приведіть приклади впливу виховання на формування особистості.

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергеєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К. :Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В.Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.
8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. –Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.

12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
  13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
  14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

ПСИХІЧНІ ПРОЦЕСИ, ВЛАСТИВОСТІ І СТАНИ У СТРУКТУРІ ОСОБИСТОСТІ

Тема 1. Відчуття та сприймання (сприйняття)

Поняття про відчуття. Класифікація відчуттів. Закономірності відчуттів (якість, інтенсивність, тривалість, адаптація, синестезія, сенсibiliзація). Чутливість аналізатора і поріг чутливості. Відчуття і діяльність.

Поняття про сприймання. Різновиди сприймання. Закони сприймання. Спостереження та спостережливість.

Питання для самоконтролю

1. Чому психічний процес "відчуття" належить до чуттєвого пізнання?
2. За якими принципами відчуття поділяють на різновиди?
3. Якими є головні пороги чутливості та чим вони визначаються?
4. У чому виявляються компенсаторні можливості відчуттів?
5. Який подразник називається адекватним?
6. Який психічний процес називається "сприймання"?
7. У чому полягає спільне та відмінне між сприйманням і відчуттям?
8. Якими є загальні властивості сприймань?
9. Що таке спостереження, спостережливість?
10. У чому може виявитися професійна спостережливість?

Завдання та проблемні ситуації

1. Чим можна пояснити в кожному конкретному випадку скарги на такі розлади зорових відчуттів: "Погано бачу предмети при яскравому освітленні", "При переході з вулиці в погано освітлену кімнату впродовж тривалого часу нічого не бачу", "Не можу читати: всі літери та рядки в книзі розпливаються"?

2. Хмари на небі іноді сприймаються як цілісні предмети, що нагадують тварин, птахів, скелі тощо. Яка важлива особливість сприймання у цьому виявляється?
3. Спостережливість – це якість особистості, необхідна для успішної діяльності взагалі, а для лікарської та педагогічної – особливо. Які умови, на вашу думку, сприяють розвиткові спостережливості в лікаря; до яких помилок у діагностиці захворювання може призвести недостатня спостережливість лікаря?

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергеєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К.: Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К.: ЦУЛ, 2018. – 388 с.
8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. – Тернопіль: [б. в.], 2016. – 35 с.
10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
12. Кацавець Р. Вікова психологія: навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К.: Алерта, 2013. – 758 с.
15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с

18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.

Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 2. Увага як форма психічної діяльності

Поняття про увагу. Різновиди і форми уваги. Структурні особливості уваги (стійкість, концентрація, розподіл, переключення, обсяг, зосередження).

Запитання для самоконтролю

1. У чому виявляється увага?
2. Що є джерелом уваги особистості в її діяльності?
3. Якою є структура уваги?
4. Як пов'язані між собою увага і діяльність людини?
5. Дайте характеристику мимовільної, довільної та післядовільної уваги.
6. Чи можлива діяльність без уваги?
7. Чи завжди довільна увага зумовлена свідомою метою?
8. Чи можливий розподіл уваги між такими різновидами діяльності: переписування тексту, слухання музики, періодичні відповіді на запитання іншої особи?
9. Яким є механізм відволікання та розосередженості уваги?

Завдання та проблемні ситуації

1. Ньютон мав звичку варити яйця на спиртівці за робочим столом, щоб зайвий раз не відволікатися від роботи. Одного разу в момент напруженої розумової праці замість яйця він вкинув у каструлю свій годинник. Як можна пояснити цей факт?
2. Яку людину можна назвати більш уважною:
  - ту, яка займаючись справами, перебуває в стані глибокої зосередженості й не помічає нічого навколо;
  - ту, яка за коротку мить здатна помітити всі деталі ситуації і не випускати з поля зору жодної дрібниці;
  - ту, яка незалежно від того, що вона робить, здатна бачити й чути все, що так або інакше стосується діяльності?

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергєєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К. :Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.

6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
  7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.
  8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
  9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. – Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
  10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
  11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
  12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
  13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
  14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 3. Пам'ять і мислення

Поняття про пам'ять. Різновиди пам'яті та їх особливості. Забування та його причини. Засоби розвитку пам'яті.

Поняття про мислення. Єдність мислення та мови. Розлади мислення. Інтелект та засоби визначення його розвитку. Засоби активізації мислення. Креативне мислення.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте найважливіші особливості пам'яті як пізнавального процесу.
2. Якими є головні умови продуктивного запам'ятовування?
3. У чому виявляються індивідуальні відмінності пам'яті?
4. За якими принципами пам'ять поділяють на різновиди?
5. За якими принципами мислення може бути поділене на різновиди?
6. Охарактеризуйте головні операції мислення.

7. Що розуміють під поняттям креативне мислення?

Завдання та проблемні ситуації

1. Багато людей для кращого запам'ятовування вдаються до коротких занотувань. Чому такий прийом сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу?
2. Як психологічно та фізіологічно обґрунтувати положення К.Д. Ушинського про те, що “погана пам'ять” – це результат лінощів пригадувати?
3. Висловіть своє відношення до вислову Панаса Мирного: "Найбільше і найдорожче добро в кожного народу – це його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, розум, почування". Який зв'язок існує між мовою людини і її мисленням?
4. У чому полягають відмінності мислення людини від мислення тварини? Що не дає можливості мисленню тварини піднятися до рівня людського мислення?
5. Про які якості розуму йдеться в наведеному описі: “Олег мав ґрунтовні знання в сфері як соціальних, так і природничих наук і вмів цими знаннями добре користуватися. У досліджуваних явищах він прагнув віднайти їхню сутність, з'ясувати головні причини, зв'язки, відкидаючи будь-які шаблони. При аналізі нових фактів умів бачити їх з нового боку і не боявся критично оцінити свої попередні погляди. Іноді він припускався помилок, але вмів усувати їх згодом”.

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергєєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К. :Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В.Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.
8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. –Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.

11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
  12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
  13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
  14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 4. Уява

Поняття про уяву. Види (пасивна, активна, мимовільна, довільна, репродуктивна, творча). Процеси уяви (аглотинація, гіперболізація, типізація, акцентування, схематизація).

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає специфічність відображення дійсності в процесах уяви?
2. Чим зумовлена діяльність людської уяви?
3. Від чого залежить багатство створюваних людиною образів уяви?
4. У чому полягає принципова різниця образів репродуктивної та продуктивної уяви?
5. У чому полягають особливості мрії як різновиду творчої уяви?
6. Як пов'язана уява з емоційно-вольовою сферою особистості?
7. У чому полягає відмінність уяви від інших психічних процесів?
8. Чому не може бути уяви у тварин?
9. Як впливає уява на фізіологічні та органічні процеси людини?

Завдання та проблемні ситуації

1. Визначте, які прийоми створення образів уяви використані: винахідником – при конструюванні дирижабля, гідролітака; письменником – при створенні літературного персонажа; художником-карикатуристом – при створенні дружнього шаржу.
2. Поясніть, чому деякі люди, необізнані з медициною, прочитавши опис того або того захворювання, схильні уявляти, що й вони захворіли саме на цю хворобу, що й у них виявляються симптоми цієї хвороби.

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
  2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
  3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
  4. Вікова психологія / Оксана Сергеєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К.: Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
  5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
  6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
  7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В.Дуткевич. – К.: ЦУЛ, 2018. – 388 с.
  8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
  9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. –Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
  10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
  11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
  12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
  13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
  14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К.: Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 5. Темперамент та характер.

Поняття про темперамент та його типи. Фізіологічні основи темпераменту. Головні властивості темпераменту (сенситивність, реактивність, екстравертованість, інтровертованість). Вплив темпераменту на діяльність людини.

Поняття про характер. Структура характеру. Джерела та механізми формування характеру. Типологія характеру. Акцентуації характеру.

Запитання для самоконтролю

1. Якими властивостями психічної діяльності характеризується темперамент?
2. Яке поєднання властивостей вищої нервової діяльності І.П. Павлов зробив засадовим при поділі темпераментів на типи?
3. Як може позначатися темперамент на формуванні рис особистості?
4. Яку роль у діяльності фахівця в системі суб'єктних відносин відіграє знання темпераменту людини?
5. У чому може виявитись вплив характеру на темперамент і навпаки?
6. Чи має рацію з погляду психології твердження "Характер гартується в боротьбі?" Аргументуйте свою думку.
7. Які механізми самовиховання характеру ви можете запропонувати?
8. Що відбувається в умовах, коли акцентується риса характеру переходить за межі норми.
9. Чи можна вважати, що характер людини – результат обставин.

Завдання та проблемні ситуації

1. Які поєднання типів темпераменту найчастіше зустрічаються? Чим це можна пояснити психологічно?
2. Чи завжди індивідуально-психологічні властивості людини, що виявляються в ранньому дитинстві, зберігаються в подальшому її житті? Чим це можна пояснити?
3. Які риси поведінки людини свідчать про силу її характеру? Якими є психологічні умови формування сильного характеру?

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергеєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К.: Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К.: ЦУЛ, 2018. – 388 с.
8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. – Тернопіль: [б. в.], 2016. – 35 с.

10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
  11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
  12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
  13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
  14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К.: Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 6. Здібності

Поняття про здібності. Структура здібностей. Відмінності в здібностях та їхня природа. Взаємодія та взаємо компенсація здібностей. Поняття обдарованості. Задатки як природні передумови здібностей. Властивості нервової системи людини і типологія здібностей.

Умови формування людських здібностей.

Здібності, обдарованість, талант, геніальність. Розвиток вищих здібностей у людини.

Запитання для самоконтролю

1. У чому виявляються здібності особистості?
2. Якими є головні компоненти здібностей?
3. Що є показником добрих здібностей?
4. Які психологічні властивості людини сприяють розвитку здібностей?
5. Як пов'язані між собою здібності та задатки?
6. У чому виявляються якісні відмінності в здібностях людей?
7. Що зумовлює розвиток здібностей особистості?
8. Чи передаються здібності спадково?
9. Що є вирішальною умовою розвитку здібностей?

Завдання на проблемні ситуації

1. Чим можна пояснити помилки при оцінці здібностей до певної діяльності на ранніх етапах розвитку особистості, як, наприклад, у Ейнштейна та Клеро – до математики, у Сурикова – до живопису?

2. Життя має багато прецедентів, коли люди, що мали добрі задатки до розвитку певних здібностей, не реалізували їх. Які причини найчастіше перешкоджають їх розвитку.

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергєєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасєка. – К. :Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В.Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.
8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. –Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 7. Мова і мовлення

Поняття про мову і її функції. Фізіологічні механізми мовної діяльності. Різновиди мовлення (усне – письмове, монологічне – діалогічне, зовнішнє – внутрішнє). Функції мови. Поняття про мовленнєву культуру та її значення для фахівця-аграрія. Шляхи її удосконалення.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке мова та які її головні елементи?
2. Особливість мовлення як процесу та його різновиди.
3. Головні функції мови.
4. Особливості внутрішнього мовлення і чим вони зумовлені?
5. Який взаємозв'язок мовлення і мови?
6. У чому полягає особливість усного та писемного мовлення?
7. Якими є особливості внутрішнього мовлення і чим вони зумовлені?

Завдання та проблемні ситуації

1. У визначенні мовлення завжди зазначають його функцію спілкування. А як це узгоджується з тим, що мовлення може бути і внутрішнім, “подумки”?
2. Що являє собою мова як суспільно-історичне явище? Які науки, крім психології, досліджують проблеми мови і як вони співвідносяться з психологічними дослідженнями? У чому полягає особливість гносеологічного, семантичного, лінгвістичного та психологічного аспектів цієї проблеми?

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергєєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К.: Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К.: ЦУЛ, 2018. – 388 с.
8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. – Тернопіль: [б. в.], 2016. – 35 с.
10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.

12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
  13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
  14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 8. Воля та вольові дії у структурі особистості

Поняття про волю. Довільні та мимовільні дії і їхні особливості. Аналіз складної вольової діяльності. Головні якості волі. Слабка воля, причини і шляхи подолання.

Запитання для самоконтролю

1. У чому виявляються головні функції волі?
2. У чому полягає істотна відмінність між довільною та мимовільною дією?
3. Що таке сила волі і чим вона зумовлюється?
4. Якими є головні етапи розвитку складної вольової дії?
5. Які причини можуть викликати боротьбу мотивів?
6. Які чинники, на вашу думку, справляють найбільший вплив на розвиток волі людини?
7. У чому полягає слабкість волі і якими є її причини?
8. Що може впливати на прийняття людиною рішення?

Завдання та проблемні ситуації

1. Іноді дорослі, спілкуючись з дітьми, вживають такі висловлювання: “У тебе, як завжди, в голові тільки дурниці”. “Я нічого доброго від тебе і не чекав”. Чи завжди такі зауваження можуть дати позитивний ефект? На формування яких якостей дитини це впливає?
2. Добре відомо, що коли людині, котра навчається їздити на велосипеді, сказати, що зараз вона впаде, то вона й справді падає. Які механізми волі спрацьовують у цьому випадку?
3. Які прийоми роботи над собою можуть сприяти формуванню вольових якостей?
4. В яких випадках оцінювання вчинків людини може стимулювати її волю?

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
  2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
  3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
  4. Вікова психологія / Оксана Сергеєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К. :Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
  5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
  6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
  7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В.Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.
  8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
  9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. –Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
  10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
  11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
  12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
  13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
  14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 9. Психічні стани особистості

Поняття про психічні стани. Їх класифікація. Позитивні та негативні, основні емоційні та специфічні стани особистості (цікавість, радість,

здивування, страждання, гнів, відраза, презирство, страх, сором, сон, сновидіння, гіпноз, медитація та інші).

Запитання для самоконтролю

1. Що розуміють під психічним станом?
2. Позитивні й негативні психічні стани.
3. Охарактеризуйте основні емоційні стани.
4. Характеристика настрою як психічного стану.
5. Як впливає настрій на діяльність людини?
6. У чому полягають відмінності емоцій людини від емоцій тварини?
7. Чому моральні, інтелектуальні, естетичні та практичні почуття належать до вищих почуттів?

Завдання та проблемні ситуації

1. Чим можна пояснити, що тривале розлучення близьких людей завжди супроводжується стійкими негативними переживаннями?
2. Чим можна пояснити, що іноді емоційні реакції не відповідають об'єктивним впливам? Приведіть приклади.
3. Чому людина в горі відчуває себе легше, коли виплачеться?
4. Під впливом яких чинників виявляються моральні почуття особистості?

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергєєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасєка. – К.: Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К.: ЦУЛ, 2018. – 388 с.
8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. – Тернопіль: [б. в.], 2016. – 35 с.
10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.

14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 2. Виховання особистості в колективі

Суть і основні ознаки колективу, стадії формування. Моделі розвитку взаємовідносин колективу та особистості: конформізм, нонконформізм, гармонія. Закони і принципи розвитку колективних взаємин. Методи виховання особистості у трудовому колективі.

Запитання для самоконтролю

1. За якими ознаками виділяються соціальні групи?
2. Яка група може виступати для особистості як референтна?
3. Якими є істотні ознаки колективу?
4. Чим визначається статус особистості в колективі?
5. Чи завжди конформізм характеризується неузгодженістю реальної поведінки особистості та її внутрішнього переконання?
6. Чи впливає на реальну популярність особистості статус формального лідера?

Завдання та проблемні ситуації

1. Чи може офіційна зміна статусу члена групи вплинути на його неофіційний статус? Обґрунтуйте свою думку.
2. Використовуючи психологічні знання, обґрунтуйте своє розуміння висловлювання Бойді: "Нейтральні люди - завжди негідники в очах тих, що зітнулись".
3. Проаналізуйте ситуацію і поясніть особливості стилю взаємовідносин Сашка з колективом класу:

"Сашко прийшов в нову школу до одинадцятого класу. Скоро стало зрозуміло: його доброзичливість, широка ерудиція зацікавлять однокласників. Але пройшов місяць-другий, і Сашко все частіше почав заходити до класу один. Вчителі майже не звернули на це уваги. Але одного разу після захоплюючої розповіді Сашка про філософське значення теорії відносності вчителька запропонувала йому підготувати про це наукову доповідь. Юнак відмовився, мотивуючи це так: "Я не розумію для чого ця доповідь. Ви як вчитель уявляєте мої можливості, а їм (він кивнув в бік класу) – це ні до чого.

Кожен може і повинен шукати сам ..." Що можна сказати про самооцінку Сашка.

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
  2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
  3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
  4. Вікова психологія / Оксана Сергеєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К. :Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
  5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
  6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
  7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В.Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.
  8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
  9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. –Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
  10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
  11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
  12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
  13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
  14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 1. Психологія спілкування

Сутність спілкування. Діяльність і спілкування. Засоби спілкування: вербальна комунікація (усне та писемне мовлення), невербальна комунікація (міміка, жест). Спілкування як обмін інформацією. Спілкування як міжособистісна взаємодія (зараження, навіювання, наслідування, переконання).

Спілкування як міжособистісне розуміння (ідентифікація, рефлексія, стереотипізація, каузальна атрибуція, атракція). Різновиди спілкування (міжособистісне, особистісно-групове, міжгрупове; безпосереднє, опосередковане; короткочасне, довготривале; завершене, незавершене).

Запитання для самоконтролю

1. Чи можна використовувати внутрішнє мовлення для спілкування з іншими людьми? Поясніть свою думку.
2. Як пов'язані між собою діяльність і спілкування?
3. Які ви знаєте механізми сприймання і розуміння людини людиною?
4. Поясніть, яку роль відіграють паузи у мовленнєвому спілкуванні.
5. Чому люди з різних культур відчують труднощі у виборі засобів невербального спілкування?
6. Чому люди при зустрічі потискають один одному руки?
7. У чому виявляється культура невербального спілкування?
8. Чим зумовлена потреба в спілкуванні між людьми?
9. У чому полягає суть інтерактивного боку спілкування?

Завдання та проблемні ситуації

1. Про що може свідчити експеримент, проведений С. Левіном зі щуренятами? Двом групам щуренят було забезпечено однакові умови. Єдина відмінність полягала в тому, що щодня погладжували (пестили), а других – ні. Виявилось, що перші вирости більшими, міцними, активнішими, ніж ті, які були позбавлені емоційного комфорту.
2. Спілкуючись між собою, співрозмовники іноді не можуть дійти спільної думки щодо предмета спілкування. Визначіть імовірні причини, які можуть ускладнювати взаєморозуміння.

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергєєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасєка. – К.: Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.

7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.
8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. – Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 2. Діяльність

Поняття про діяльність. Мета і мотиви діяльності. Види потреб. Структура діяльності. Способи діяльності, процес їх опанування (вміння, навички). Види діяльності (ігрова, навчальна, трудова). Творчість.

Запитання для самоконтролю

1. Чим зумовлена активність біологічних індивідів?
2. Що характеризує поведінку тварин як специфічну форму активності?
3. Що характеризує діяльність як специфічну форму людської активності?
4. У чому полягає докорінна відмінність між поведінкою тварин і діяльністю людини?
5. Якими є головні компоненти діяльності?
6. Як забезпечується контроль за процесом виконання діяльності?
7. У чому полягає суть процесу екстеріоризації дії?
8. У чому полягає суть процесу інтеріоризації дії?
9. Якими є характерні ознаки гри як різновиду діяльності?

10.Що за своєю сутністю означає для людини процес оволодіння діяльністю?

Запитання та проблемні ситуації

1. У наведених нижче прикладах визначте, що належить до руху, а що – до дії:

- а) щоб зупинити машину, водій збавляє газ, відключає зчеплення і натискає на гальма;
- б) щоб зменшити швидкість, водій так само зменшує газ і натискає на педаль зчеплення.

2. Який зв'язок психіки та діяльності виявляється в описаній нижче ситуації?

Вивчення людей похилого віку та довгожителів показує, що активний зв'язок з навколишнім життям, посильна праця сприяють збереженню життєвого тону особистості в процесі багатьох років. Якщо людина з тих чи інших причин припиняє професійну і громадську діяльність, звільняється від будь-яких обов'язків і виконання пов'язаних із цим функцій, то це призводить до занепаду сил, прискорює старіння і спричиняє глибинні зміни в структурі особистості.

3. У чому виявляються і чим характеризуються втома і перевтома? Як їм можна запобігти або зменшити їх?

Література

- 1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
- 2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
- 3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
- 4. Вікова психологія / Оксана Сергєєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасєка. – К. :Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
- 5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
- 6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
- 7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В.Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.
- 8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
- 9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. –Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
- 10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
- 11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
- 12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.

13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
  14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 1. Основи конфліктології

Психологічна сутність конфлікту, його структура. Види і причини виникнення конфліктних ситуацій і конфліктів. Розвиток і динаміка конфлікту. Стратегія поведінки в конфліктній ситуації. Засоби попередження і урегулювання конфліктів.

Запитання для самоконтролю

1. Види конфліктів, їх характеристика.
2. Які чинники сприяють виникненню конфліктних ситуацій на соціально-професійній основі?
3. Назвіть причини ділових і міжособистісних конфліктів на виробництві.
4. Якими повинні бути дії керівника щодо аналізу конфліктної ситуації?
5. Охарактеризуйте стилі поведінки як засоби розв'язання конфліктів.
6. Дайте стислу характеристику головних типів поведінки людей у конфліктній ситуації.

Завдання та проблемні ситуації

1. Використовуючи методику "П'ять кроків", запропонуйте вирішення міжгрупового конфлікту, зміст якого описаний засобами масової інформації (газета, журнал, телебачення тощо).
2. Що, на Вашу думку, найчастіше спричиняє конфлікт: низький статус людини у групі, мало любові та поваги з боку оточуючих, відсутнє почуття захищеності, немає умов самовираження або самоствердження? Загалом конфлікт - явище, що має виключно суб'єктивну природу, чи воно об'єктивне?
3. Чому стверджується, що оптимальною стратегією поведінки людини у конфліктах є здатність її застосовувати всі засоби вирішення конфліктів? Яка природа цього твердження? Обґрунтуйте свої міркування.

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
  2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
  3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
  4. Вікова психологія / Оксана Сергєєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К. :Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
  5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
  6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
  7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В.Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.
  8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
  9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. –Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
  10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
  11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
  12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
  13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
  14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 2. Психологія ділового спілкування

Поняття ділового спілкування. Його різновиди. Загальні правила поведінки з керівництвом, колегами по роботі й підлеглими. Особливості стосунків із заступниками. «Тяжкі» боси, стратегія поведінки з ними. Стилі керівництва

(демократичний, автократичний, авторитарний, непослідовний). Здібності керівника (комунікативні, проєктивні, конструкторські, організаторські). Способи підвищення статусу керівника.

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть характерні спільні психологічні риси, притаманні “тяжким” босам.
2. Охарактеризуйте типи “тяжких” босів із американської ділової культури.
3. Опишіть основні стилі керівництва і поясніть умови їх ефективного використання.
4. Які умови успішної взаємодії керівника з трудовим колективом?
5. Назвіть причини неуспішного керівництва. Чи спостерігали ви подібні приклади на практиці?
6. Що ви розумієте під індивідуальним підходом керівника до підлеглих?
7. За допомогою яких прийомів можна регулювати взаємовідносини між керівником і підлеглими, між підлеглими?

Завдання та проблемні ситуації

1. Який вплив на просування по службі справляє вміння налагоджувати стосунки з начальством, підлеглими і колегами по роботі?
2. У Вас з'явилась можливість преміювати декого з підлеглих. За якими критеріями Ви будете розподіляти преміальні. Чому?

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергєєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К.: Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К.: ЦУЛ, 2018. – 388 с.
8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. – Тернопіль: [б. в.], 2016. – 35 с.
10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.

13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
  14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 3. Психологія переговорів

Техніка ведення ділових індивідуальних бесід. Психологічні особливості спілкування по телефону. Мистецтво слухати і схилити до своєї думки. Техніка ведення ділових переговорів. Невербальна комунікація в практиці ділових стосунків.

Запитання для самоконтролю

1. Обґрунтуйте основні вимоги до конструювання ділової індивідуальної бесіди.
2. Як викликати у партнера по переговорах довіру і симпатію до себе?
3. Складіть схему сценарію, який треба “розіграти подумки”, перш ніж зателефонувати діловому партнерові.
4. Назвіть принципи оволодіння мистецтвом слухати.
5. Який взаємозв'язок існує між розташуванням учасників переговорів за столом і їхньою підсвідомою поведінкою?
6. Назвіть основні принципи досягнення компромісу при переговорах.
7. Охарактеризуйте просторові зони спілкування людей.
8. Як візуально визначити щирість вашого співрозмовника?

Завдання та проблемні ситуації

1. Проведіть дослідження, яким саме людям і чому інші люди довіряють свої таємниці.
2. Використовуючи психологічні та педагогічні знання, обґрунтуйте своє розуміння висловлювання "Хто багато говорить, той мало робить".

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.

3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
  4. Вікова психологія / Оксана Сергеєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К. :Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
  5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
  6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
  7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В.Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.
  8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
  9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. –Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
  10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
  11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
  12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
  13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
  14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія: навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 4. Формування сприятливого психологічного клімату в колективі

Поняття «психологічний клімат» («соціально-психологічний клімат»).
 Ознаки сприятливого (позитивного) психологічного клімату. Формування сприятливого психологічного клімату в колективі (імідж керівника, його стиль

керування, манера поведінки, об'єктивна оцінка праці і заслуг, пошук нових ідей, нешаблонне мислення, стабільний склад колективу та ін.).

Запитання для самоконтролю

1. Що розуміють під психологічним кліматом колективу?
2. Назвіть ознаки сприятливого (позитивного) психологічного клімату.
3. Охарактеризуйте основні чинники, від яких залежить формування сприятливого психологічного клімату в колективі.
4. Чи існує залежність психологічного клімату від іміджу керівника, його стилю керування і манери поведінки?
5. Охарактеризуйте організаційний чинник як регулятор позитивного психологічного клімату.
6. Покажіть роль евристично-професійного та активного соціального навчання у створенні доброзичливої атмосфери в організації.
7. Який вплив має чинник збігу життєвої перспективи членів колективу і розвитку організації на стабілізацію психологічного клімату.

Завдання та проблемні ситуації

1. У процесі виробничої практики зберіть фактичний матеріал і проаналізуйте взаємозалежність між успішністю діяльності колективу і психологічним кліматом у ньому.

2. Наскільки Ви погоджуєтесь із думкою, що до основних функцій керівника належать: ініціативність, поінформованість, захист власної думки, прийняття рішення, розв'язання конфліктних ситуацій та критичний аналіз? Які функції (4-5) вкрай необхідно ще додати до цього переліку? Без яких можна обійтись? Чому? Обґрунтуйте свої пропозиції.

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергеєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К. :Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В.Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.
8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. –Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.

11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
  12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
  13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
  14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 5. Імідж організації

Зовнішні та внутрішні складові іміджу. Структура іміджу організації: товарний вигляд продукції і реклама; зовнішній вигляд організації, стиль роботи її керівництва; зовнішній вигляд, стиль поведінки і діяльності персоналу; облаштування робочих місць і режим роботи організації.

Механізми формування особистого іміджу. Техніка спілкування в структурі іміджу.

Запитання для самоконтролю

1. В чому полягає внутрішній зміст і зовнішня форма іміджу? Яка відповідність між ними?
2. Обґрунтуйте структуру іміджу організації.
3. Яке місце займає дизайн та ергономіка робочих місць у структурі іміджу.
4. Розкрийте значення реклами для іміджу.
5. На чому ґрунтується імідж великих західних корпорацій?
6. Поясніть механізм створення нового іміджу особистості з точки зору гештальтпсихології.

Завдання та проблемні ситуації

1. Обґрунтуйте особливості іміджу державної установи (приватної фірми), в якій Ви проходили практику. З якими питаннями Ви б звернулися до іміджмейкера за допомогою?

2. Використовуючи психологічні знання, обґрунтуйте своє розуміння висловлювання Е.Гофмана "Імідж - це мистецтво керувати враженнями".

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
  2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
  3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
  4. Вікова психологія / Оксана Сергєєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К. :Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
  5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
  6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
  7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В.Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.
  8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
  9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. –Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
  10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
  11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
  12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
  13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
  14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
  15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
  16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
  17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
  18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
- Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

Тема 7. Професійна етика фахівця та основи його професійної діяльності

Поняття професійної етики, її зміст, принципи та функції. Етичні вимоги до фахівця сільського господарства. Стиль і такт у спілкуванні з виробничниками. Розвиток комунікативних здібностей фахівця – аграрія як умова оволодіння демократичним стилем у взаємодії з людьми.

Роль професійної діяльності у формуванні особистості. Визначення основних елементів особистого самовиховання. Ділова кар'єра: планування і реалізація.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення понять "етика", "етикет".
2. Розкрийте зміст поняття "професійна етика".
3. Назвіть принципи та функції професійної етики.
4. Сформулюйте етичні вимоги до фахівця-аграрія.
5. Як ви розумієте поняття "професійне самовизначення"? Дайте характеристику цього процесу.
6. Яке значення має планування в реалізації ділової кар'єри?
7. Назвіть фактори, які впливають на розвиток комунікативних здібностей.

Завдання та проблемні ситуації

1. Відомо, що людина прагне не тільки щось робити, а й досягти певних успіхів у своїй діяльності. Успіх суттєво залежить від таких якостей особистості як її самооцінка та домагання. Що краще для досягнення успіху: мати високий рівень самооцінки чи низький рівень домагань? Чи навпаки? Обґрунтуйте свої думки.
2. Використовуючи психологічні знання, обґрунтуйте своє розуміння висловлювань: *"Людина є те, що вона робить" (Гегель)*
"Якщо ви хочете пізнати Точну Нижню Межу людини, послухайте, що вона говорить про свого найлютішого ворога... Точна Верхня Межа збігається з описом друга"
В.Л. Леві "Мистецтво бути іншим".
3. Складіть свій психологічний портрет, використовуючи знання про особливості темпераменту, характеру, емоційно-волових процесів тощо.

Література

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергєєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К. :Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В.Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.

8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. – Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
19. Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

VII. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

№ п/п	Орієнтовні теми рефератів
1	Психіка і форми її прояву
2	Індивідуальні відмінності у психіці людей
3	Особистість як об'єкт та суб'єкт виховання
4	Чинники впливу на розвиток особистості
5	Мовленнєва культура фахівця-аграрія та шляхи її удосконалення
6	Комунікативні здібності та їх значення у взаємодії з людьми
7	Культура вербального і невербального спілкування
8	Суспільні норми і правила в системі спілкування
9	Стили спілкування
10	Індивідуальні особливості людини у спілкуванні
11	Причини конфліктів у трудових колективах
12	Шляхи вирішення виробничих конфліктів у трудових колективах
13	Визначте суть понять «методологія», «метод», «методика» і взаємозв'язки між ними
14	Психологічна сутність конфлікту
15	Причини сімейних конфліктів і шляхи їх попередження
16	Засоби розвитку пам'яті
17	Мислення. Процеси мислення
18	Вольові якості особистості. Їх прояви у трудовій діяльності
19	Лідерство у групах і колективах
20	Ділова бесіда як основа ділового спілкування
21	Психологічні прийоми впливу на партнера у діловому спілкуванні
22	Психологічні аспекти переговорного процесу
23	Психологічні аспекти публічного виступу
24	Культура мови ділової людини
25	Проксемічні особливості невербального спілкування
26	Психологічні наслідки конфліктів
27	Імідж ділової людини
28	Засоби формування сприятливого психологічного клімату в трудовому колективі
29	Наукове та життєве розуміння психологічних явищ.
30	Порівняйте поняття «дух», «душа», «психіка».
31	Шляхи формування екологічної культури особистості
32	Структура процесу та системи самовиховання особистості
33	Чи можна пов'язати психічну та віртуальну діяльність?
34	Співвідношення методів спостереження та самоспостереження в психології.
35	Зміст, процедура та аналіз результатів опитування.
36	Тести, їх різновиди, конкретні сфери застосування.
37	Методи психологічних досліджень

38	Розвиток особистості як психолого-педагогічна проблема
39	Свобода волі та відповідальність особистості
40	Засоби і методи психологічного впливу на особистість

VIII. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. -35 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
3. Видра О. Вікова психологія / Олександр Видра. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 112 с.
4. Вікова психологія / Оксана Сергєєнкова, Олеся Столярчук, Олена Коханова, Олена Пасека. – К. :Центр навчальної літератури, 2020. – 376 с.
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія / Тетяна Дуткевич. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 424 с.
6. Дуткевич Т. Дошкільна психологія / Тетяна Дуткевич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 392 с.
7. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В.Дуткевич. – К. : ЦУЛ, 2018. – 388 с.
8. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 47 с.
9. Загальна психологія: навч.-метод. комплекс / уклад. І. С. Ревасевич. – 2-ге вид. –Тернопіль : [б. в.], 2016. – 35 с.
10. Ільїна Н. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях / Ніна Ільїна. – К.: Університетська книга, 2018. – 239 с.
11. Ільїна Н. Загальна психологія: теорія та практикум [навч. посіб.] / Ніна Ільїна, Світлана Мисник. – К.: Університетська книга, 2017. – 352 с.
12. Кацавець Р. Вікова психологія : навчальний посібник / Роман Кацавець. К.: Центр учбової літератури, 2019. – 112 с.
13. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія / Валентина Кутішенко. – К. :Центр навчальної літератури, 2019. – 128 с.
14. М'ясоїд П. Курс загальної психології. У 2-х томах. Том 2 / Петро М'ясоїд. – К. : Алерта, 2013. – 758 с.
15. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: 4 ЦУЛ, 2018. – 272 с.
16. Павелків Р. В. П 12 Вікова психологія: підручник / Р.В.Павелків.- Вид. 2-е, стер. - К.: Кондор, 2015. – 469 с.
17. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів; за ред. І. Ф. Прокопенка; худож.-оформлювач Ю.Ю. Романіка. — Харків: Фоліо 2012. – 863с
18. Писоцький в. Психічний розвиток та формування особистості в онтогенезі / Вадим Писоцький, Анжела Горянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 144 с.
19. Чумак В. В. Вікова психологія : навч. посіб. / В. В. Чумак. – Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2015 – 192 с.

ІХ. ДЖЕРЕЛА ДЛЯ ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ

1. Савченко О. В. Структурні компоненти процесу поняттєвого мислення: Монографія. – Херсон: ПП Вишемирський В. С. , 2012. – 264 с.
2. Психологу для роботи: діагностичні методики: збірник [Текст] / [уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище]. – Вид. 2-ге виправл. – Ужгород: Видавництво О. Гаркуші, 2012. – 616 с.
3. Загальна психологія: Підручник / за ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Каравела, 2012. – 464 с. Гриф надано МОН України (гриф № 1.11-846 від 01.03.2008 р.)
4. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
5. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / За ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська , З. В. Огороднійчук та ін. 3-тє вид., випр. І доп. – К.: Каравела, 2012. – 400 с.
6. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Загальна психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с. Гриф надано МОН України (Лист № 1/11-12276 від 29.12.2010 р.)
7. Моргун В. Ф., Тітов І. Г. Основи психологічної діагностики. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. – 464 с.
8. Галян О. І. Експериментальна психологія: навч. посіб. / О. І. Галян, І. М. Галян. – К.: Академвидав,